

МОВА І ЗМІ

УДК 821.161.2'06.09-92:070

<https://doi.org/10.23939/sjs2022.01.089>

Лілія Темченко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро
temchenko_l@fszmk.dnu.edu.ua

Ірина Бучарська

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро
bucharsky_i@fszmk.dnu.edu.ua

МЕДІЙНИЙ СКЛАДНИК СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ

© Темченко Л., Бучарська І., 2022

Розглянуто специфіку висвітлення літературної та літературно-критичної тематики в спеціалізованих часописах (“Літературна Україна”, “Українська літературна газета”) і часописах суспільної та культурознавчої проблематики (“Критика”, “Zbucʹ”).

Сучасний етап розвитку літературних часописів та літературних розділів видань розглядається як обумовлений логікою діалогу між традиційною й модерною течіями в літературно-критичній царині сучасного українського гуманітарного знання.

Повторення деяких ключових питань у дискусії “модерне – традиційне” на межах XIX–XX та XX–XXI століть дозволяє припустити “повернення” української літератури на шлях розвитку, визначений її культурною специфікою.

Літературні часописи дають змогу підтримувати певний рівень дискусії в процесі усвідомлення літературного спадку XX століття, революційних змін у сучасній літературі, визначення завдань для літераторів. Логічним жанровим втіленням цього процесу стають бесіди, діалоги, розмови (Юрій Андрухович, Олександр Бойченко, Орест Друль “Ворохтаріум: літературний тріалог з діалогом і монологами”, 2017; Леся Українка, Оксана Забужко, Блаженніший Святослав Шевчук “Апокриф. Чотири розмови про Лесю Українку”, 2020; “Бесіди. Михайло Сидоржевський – Григорій Штонь”, 2020).

Проаналізовані видання та стильова специфіка критичних текстів унаочнюють динамічність літературно-критичного процесу, дозволяють представити інтелектуальний “портрет” зацікавленого сучасною літературою читача.

Порівняння жанрово-стильових характеристик текстів “Української літературної газети” і матеріалів видання “Zbucʹ” вимагає розмежування понять світоглядної публіцистики, яка зазвичай належить перу письменників, та літературної критики

авторства літературознавців та журналістів, “на межі” яких виникають особливо цікаві зразки культурознавчої есеїстики.

Ключові слова: медійний складник, літературна критика, сучасна література, літературний процес, світоглядна публіцистика, діалог, бесіда, розмова, культурознавча есеїстика.

Вступ та постановка проблеми. Факт скорочення читацької аудиторії та кількості передплатників став “загальним місцем” обговорення проблем продуктивного існування засобів масової комунікації. Сучасний читач часто не бажає обтяжувати себе довгими проблемними текстами, його увагу вкрай складно утримати тривалий час, з іншого боку, не менш складно коротко висвітлювати літературні події сучасної України. У цих реаліях перед спеціалізованими літературними часописами стоїть завдання щодо оновлення формату викладення матеріалу за умови збереженні рівня критичного аналізу під час розгляду літературного процесу.

Актуальність дослідження, яке передбачає розгляд сучасних літературних та культурних часописів (“Літературна Україна”, “Українська літературна газета”, “Критика”, “Zbruč”) в їх діалогічній взаємодії, обумовлена бажанням визначити рівень сучасної літературно-критичної дискусії, спрогнозувати потенціал її культурного впливу на читацьку аудиторію, перевірити тезу щодо другої хвилі “українського відродження”, перерваного добою радянської цензури та репресій.

Метою статті є вивчення ролі спеціалізованих медіа в організації та підтримці критичної літературної дискусії, що передбачає вирішення таких **завдань:** виокремлення в сучасному навкололітературному дискурсі основних течій (модерну й традиції) та обстоюваних ними ідей, пошук історичних аналогій до сучасних літературно-критичних дискусій, дослідження функції медіа у відображенні стану літературної сучасності, прогноз щодо жанрової та стильової актуальності медіаматеріалів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, матеріали яких наведені на сторінках Google Scholar, свідчить про цікавість дослідників сучасних медіа до літературно-критичної тематики та до зміни форматної та жанрової парадигми висвітлення новин літератури. Розгляду новітніх медіа літературної тематики присвячено такі статті та доповіді на конференціях:

Мітчук О., Харамурза Д. “Літературна критика в онлайн-медіа” – визначені популярні мережеві медіа, які “відстежують поточний літературний процес, сприяють популяризації читання та слугують осередком розвитку сучасної літературної критики” (ЛітАкцент, Читомо, Буквоїд, Простори, Читай.ua, VagaBooks, Букмоль), зроблено спробу їхньої типологізації [1];

Огар Е. І. “Книжкові інтернет-медіа в контексті культурної журналістики” – “розглянуто проблему ідентифікації мережевого дискурсу про літературні й книжкові артефакти як напряму в культурній журналістиці (інтернет-ресурси “ЛітАкцент”, “Буквоїд”, “Читомо”, “БараБука”, “Простір української дитячої книги”, “Букмоль”), з’ясовано причини, що гальмують повноцінний розвиток цього напряму в українській журналістиці, зацентровано на потребі його подальшого вивчення” [2, с. 56];

Букіна Н. В. “Вітчизняна літературна критика як сегмент віртуального культурного простору: інтернет-видання, персоналії, жанри” – досліджено сайти письменства, з’ясовано специфіку втілення критики на означених Інтернет-сторінках. Закцентовано на представленні літературної критики “в різноманітних гібридних стильових, жанрових й інтертекстуальних зв’язках” [3, с. 223].

Погоджуємося з дослідницями щодо популярності мережевих медіа, які висвітлюють видавничий процес і безумовно стали фактом культурної журналістики, та додамо, що, на наш погляд, “книжкові вебпортали виглядають найлагіднішим способом торкатися сучасної літератури”, вони повідомляють про “результати” творчого виробництва”, провакують діалог “читач–книга”, “місце події”, з якого вони ведуть репортаж – книгарні та бібліотеки”, тоді як “літературні газети

відображають і узагальнюють творчий процес, який у всі часи супроводжується естетичними сутічками”, з часом саме ці дискусії стають главами літературної історії. Традиційні спеціалізовані літературні медіа документують літературний процес, аналізують літературні факти в контексті суспільної реальності [4, с. 52–53].

Літературна критика стає водночас фактом і естетичної, і публіцистичної реальності, “виявляється через соціальну публіцистику і входить в систему медіакритики, що виникла через активний розвиток медіагалузі, до якої ввійшли різноманітні медіа, в тому числі книжки та журнали як специфічна медійна продукція. Критична оцінка художніх явищ, що здійснюється на основі естетичних канонів, має виразну соціальну позицію й оперує системою публіцистичного відтворення”, – наголошує Л. Костецька у статті “Сучасна літературна критика в контексті журналістики” [5, с. 121].

Виклад основного матеріалу. Літературознавчий та літературно-критичний дискурс має, на перший погляд, доволі чітку структуру і традиційно містить наукові та науково-популярні тексти, які мають свої платформи для оприлюднення. В українських реаліях до цього поділу додається ще історико-культурно-географічний дискурс, яким зумовлена досить різка методологічна та жанрово-стильова відмінність між виданнями.

Серед часописів літературної та культурної тематики до наукових безумовно належить “Критика” (головний редактор – Г. Грабович) [6] – видання, яке доступне в друкованій та електронній (ширшій) версіях, українською та англійською мовами – абсолютне *must read* кожного українського науковця-гуманітарія, зразок західної традиції культурознавства в сучасній україністиці. “Міжнародний огляд книжок та ідей” – вичерпне й точне самовизначення “Критики” [4, с. 48].

Світоглядно та тематично спорідненим “Критиці” є галицький часопис “Zbruč” (головний редактор – О. Друль) [7], матеріали якого, на відміну від “критичних”, знаходяться у вільному доступі. Тематична широта (від новин до ретроспективних матеріалів), постійне поновлення матеріалів, зручна навігація сайта роблять “Zbruč” щоденним читанням української інтелігенції. Літературний складник представлений у виданні світоглядною публіцистикою західноукраїнських письменників (докладніше про це див. [8]), новинними та літературознавчими матеріалами рубрики “Штука”, прозовими текстами малих жанрів кінця XIX – початку XX століття. Списки авторів “Критики” та “Zbruč” часто перетинаються (Ю. Андрухович, Т. Гундорова, Ю. Прохасько та ін.).

За(до)збручанський український літературний дискурс представляють часописи-“двійнята” в друкованих та електронних версіях – “Літературна Україна” (головний редактор – С. Куліда) [9] та “Українська літературна газета” (головний редактор – М. Сидоржевський) [10]. При абсолютній тематичній схожості порівняно з модерними “Критикою” та “Zbruč” жанрово-стилістично вони виглядають трохи старомодними, не такими науково сучасними, їхня публіцистична складова “нібито не вийшла за межі XX ст., проте існують і читачі, які не вийшли за його межі” [4, с. 48]. Невідомо з яких причин, можливо із суто матеріальних, можливо через брак достатньої кількості матеріалів, але “Літературна Україна” та “Українська літературна газета” доволі часто публікують матеріали “Zbruč”, що створює зону спільного контенту, а отже, і спільних сенсів.

Варто зазначити, що всі три видання (“Zbruč”, “Літературна Україна”, “Українська літературна газета”) при переважній зацікавленості сучасним дискурсом не обходять увагою історію літератури. “Zbruč” має рубрики “125 років тому”, “100 років тому”, “75 років тому” (у 2021 р. це – “1896”, “1921” та “1946” відповідно), де публікують матеріали з таких періодичних видань, як “Діло”, “Воля”, “Радянський Львів” тощо. “Літературна Україна” та “Українська літературна газета” традиційно подають, зазвичай патетичні, матеріали до ювілейних дат, не оминають увагою скорботні події (рубрика “Пам’ять, матеріали Сергія Куліди “Цвинтар забутих письменників”). Рішення реколегії “Zbruč” щодо повернення в історичну пам’ять подій межі віків та буремного XX століття нагадує “щеплення історією” і виглядає більш елегантним за “інвентаризацію літературної

історії”, яку пропонують “Літературна Україна” та “Українська літературна газета”, проте і матеріали останніх швидше за все стануть в пригоді тим, хто без упередженості, вивчатиме й складатиме “Історію української літератури ХХ століття” [4, с. 52].

Сьогодні української літератури та навкололітературних дискусій, продуктивного протистояння “старого і нового” – “модерні і традиції” дещо нагадує ситуацію початку ХХ століття – періоду, що довгий час утримує увагу дослідників, до якого має сенс звернутись у пошуку історичних аналогій.

Тетяна Пітякова в статті “Проблема традиції в художній практиці доби модерну – переходу до постмодерну” зазначає: “В умовах пошуку нових соціальних ідентичностей, кардинальної зміни соціальних ролей і переоцінки основних життєвих цінностей, традиція стає для індивіда підґрунтям пошуку унікальних смислів життя, своєрідним механізмом укорінення людини в бутті, дає змогу обіпертися на певний культурний пласт. Оскільки сьогодні жодна з культур не має можливості розвиватися локально, ізольовано, то давні традиції слугують своєрідною “протиотрутою” проти розмивання національної самобутності культур, що втягнуті у єдиний процес світового розвитку”. Традиція вказує на майбутнє, що змістовно відображено і в етимології цього поняття. Адже латинською *traditio* – це ще й передавати. Тобто майбутнє культури, пошук та осмислення істини сучасною гуманітаристикою можливі лише у випадку осмислення минулого, теоретичного та практичного досвіду попередників” [11, с.15].

Співіснування та взаємодоповнення традиційного (упорядкованість, нормативність, канон) та модерного дискурсу (новаторство, креативність, варіативність) як різноспрямованих процесів є умовою становлення єдиного тексту повноцінної літератури. Художні практики кінця ХІХ – поч. ХХ ст. не тільки оприявнили, але й загострили проблему взаємодії традиційного й модерного, яка інспірувала й детермінувала літературознавчий дискурс ХХ ст. Мистецький конфлікт між І. Франком та символістом М. Вороним виявив комплекс проблем: зміна естетичних орієнтирів, традиція і новаторство, потреба теоретичного підґрунтя для розробки стратегії розвитку літератури. Полеміка, розпочата письменниками, точилася в поетичній формі в медіаплощині, зокрема на сторінках “Літературно-Наукового вісника” (І. Франко “Лісова ідилія, М. Вороний “Іванові Франкові”). “Відозва” М. Вороного стала за словами С. Єфремова “маніфестом українського модернізму”, у якому, на наш погляд, дещо безапеляційно заперечувалася традиційна література та йшлося про потребу жанрово-стильового й тематичного новаторства, збагачення мистецьких форм та пошук нових естетичних орієнтирів. Ця “Відозва” та лист-звернення М. Вороного до українських письменників (“ЛНВ, 1901 р.), у яких він доводив неспроможність традиційної (народницької, просвітянської) літератури передати нові реалії життя й закликав відійти від “заспіваних тенденцій” та “вимушеної моралі”, викликали обурення серед письменників-традиціоналістів (народників).

Т. Гундорова визначила “Відозву” М. Вороного як кардинальну в розвитку нової літератури: “Хоч би як скептично ми оцінювали саму відозву [...], однак ця програмність, підтверджена згодом виходом альманаху “З-над хмар і з долин” (1903), означала перелом у розвитку модерністської самосвідомості в Україні” [12, с. 173] і митець у такий спосіб “легалізував естетичний період літературного розвитку в українській культурі” [12, с. 174]. А С. Павличко, досліджуючи становлення модерністської парадигми, вказує, що в альманасі “З-над хмар і долин” М. Вороний першим “зробив спробу структурувати новий напрям” [13, с. 106].

Ідея оновлення літератури та настанова писати для інтелігенції були схвально сприйняті новою генерацією митців, які утверджували модерну естетику на сторінках тогочасних літературних журналів, як-то: “Молода Муза”, “Світ”, “Українська хата”.

Питання щодо подальшого розвитку української літератури в 10–20-х рр. ХХ ст. в літературно-критичному просторі набуло гострого агонального характеру: гарячі суперечки, літературні дискусії, полеміки. Нова стратегія розвитку літератури вибудовувалася в маніфестах М. Семенка (“Сам”, “Дерзання”), памфлетах М. Хвильового (“Про сатану в бочці, або про

графоманів, спекулянтів та інших просвітян”, “Україна чи Малоросія”, “Апологети писаризму”, “Камо грядеши”), літературно-критичних розвідках неокласиків (М. Зеров, М. Драй-Хмара, П. Филипович). Традиції попередньої літератури, їх живе значення для сучасності заперечувалися не тільки теоретично, але й через епатажні дискурсивні практики. Закликаючи до експериментів, пошуків та розриву з традиційними формами побутування літератури й демонструючи зневажливе ставлення до народницької традиції, поет-футурист М. Семенко публічно спалив “Кобзар Т. Шевченка, заявивши, що він “засмальцьований” і від нього тхне “дьогтем і салом”. Позиція М. Семенка не була винятковою, оскільки представники численних письменницьких угруповань висловлювали негативне ставлення до народницької традиції, уважаючи її застарілою й провінційною.

Трибуною для утвердження різних письменницьких поглядів, програмних положень угруповань, питань теорії стали літературні та мистецькі видання, як-то: “Шлях” (1917–1919 рр.), “Літературно-критичний альманах” (1918–1919 рр.), “Музагет” (1919–1920 рр.), “Шляхи мистецтва” (1921–1923 рр.), “Плуг” (1922–1933 рр.), “Червоний шлях” (1923–1936 рр.), “Гарт” (1924 р.), “Життя й революція” (1925–1934 рр.), “ВАПЛІТЕ” (1927–1928 рр., журнал згодом змінив назву на “Літературний ярмарок”), “Молодняк” (1927–1934 рр.), “Нова генерація” (1927–1930 рр.), “Критика” (1928–1932 рр.), газета “Культура й побут” (додаток до газети “Вісті ВУЦВК, 1925–1928 рр.). Для кожного видання була притаманна різна концептуалізація ключових програмних положень модерну, архітектоніка нового мистецтва та його рецепція різними літературними угрупованнями. Водночас всі вони прагнули отримати відповідь на ключове питання літератури – перспективи розвитку модерну. Градус полеміки підвищувало поєднання літературного та літературно-критичного дискурсів на шпальтах цих видань.

Гостре та непримиренне протистояння традиційного й модерного поставило під сумнів потребу взаємодії традиційного й новаторського, без чого не було можливим створення тогочасного цілісного й різноспрямованого літературного тесту. Конструктивно до цієї ситуації підійшли неокласики, зокрема М. Зеров, який закликав митців подолати “провінційність” й орієнтуватися на кращі зразки європейської культури. Поет-вчений усвідомлював важливість збереження й засвоєння літературної традиції, яка б мала стати підґрунтям для розбудови модерності. Конкретизуючи своє гасло “ad fontes” (до джерел), яке зазвичай звикли трактувати як необхідність засвоєння найкращих зразків європейської культури в оригіналі, М. Зеров зазначає: “Я думаю, що справжня культура у нас запанує тоді, коли ми усвідомимо собі, що ми вже маємо... Ми повинні весь цей скарб, все наше багатство, якого й досі гаразд не знаємо, засвоїти, вивчити ґрунт, на якому ми повинні стояти в дальшому засвоюванні літературних шляхів” [14, с. 439]. Літературознавчі праці М. Зерова дають можливість усвідомити й зрозуміти стратегії побудови традиціоналістського й модерного канонів в українській літературі, починаючи з І. Котляревського та Г. Квітки-Основ’яненка.

Аналізуючи літературний процес 20–30-х рр., В. Гасанова слушно зауважує: “Народницька традиція, в тій чи іншій інтерпретації, стала важливою підставою для виникнення низки літературних організацій 20-х років – і не лише масових (на зразок “Плугу”). Її орієнтація на широкого читача, артикульована народність зберігали свою актуальність для розвитку української культури впродовж усього цього десятиліття, сприяючи справі пропаганди національної літератури, розбудові мережі видавництва, часописів тощо – тобто у виникненні розгалуженої, організаційно налагодженої літературної галузі, у вихованні масового читача” [15]. На думку дослідниці, це є не менш суттєвим “ніж елітарної, “олімпійської” (користуючись характерним тогочасним висловом) національної літературної традиції, утвердження найвищих естетичних критеріїв творчості, що становило одне з найважливіших завдань організаційної і мистецької діяльності М.Хвильового, неокласиків, футуристів, МАРСівців та багатьох інших письменників і культурних діячів. Між цими двома полюсами національної літератури стосунки були значно складніші, ніж взаємо-заперечення. Вони обидва були необхідними для повноструктурного літературного процесу, причому обидва рівною мірою причетні до модернізму. Маємо на увазі те широкомасштабне

явище, яке одержало назву “масової культури” й утворилося саме в рамках модернізму, є одним із найхарактерніших його породжень, що прийшло на зміну традиційній колективній культурі й відтоді набуло величезної ваги в сучасному мистецтві” [15].

Протистояння традиційного й модерного було штучно призупинено в 30-х рр. ХХ ст., коли внаслідок партійного втручання відбулася уніфікація літературного процесу. Соцреалізм, директивно нав’язаний партією “як набір керівних принципів для літературної творчості в суспільстві, що вперше будує соціалізм” [16, с. 242–248], запанував до середини 80-х рр. ХХ ст. Офіційна естетика унеможливила поліфонію літературного процесу, розмаїття форм творчого життя, підмінила художньо-естетичні складники партійністю, класовістю та народністю, обмежила критичний інструментарій літературознавства.

“Друге дихання” дискусія здобула в 90-х рр. ХХ ст., коли побачила світ монографія С. Павличко “Дискурс модернізму в українській літературі” (1997 р.), що стала бестселером в Україні й серед світового українства та була двічі перевидана (1999 р., 2002 р.) Наукова монографія в той час викликала бурю пристрастей та емоцій [13, с. 21]. Авторка дякувала тим, кого “книжка спонукала до ґрунтовної наукової полеміки, до власних наукових студій”, тим, хто “інтелектуально підштовхував мене [С. П.] до дальших наукових досліджень” [13, с. 22]. Науковиця особливо наголошувала на тому, що “найголовніша частина модернізації – толерантність, яка в нашому суспільстві дається дуже важко”; “модернізм, який не був головною лінією культури, виявився таким цікавим і провокативним, тому що пов’язаний з теперішніми процесами модернізації [13, с. 23]. Актуальність наукового дослідження С. Павличко, на наш погляд, у часовій паралелі між процесами, що спостерігалися наприкінці ХІХ ст., та процесами наприкінці ХХ ст.: анти-народницька реакція трансформувалася в антирадянську. Своїми одностудійцями дослідниця вважала літературознавиць Т. Гундорову, О. Забужко, М. Зубрицьку. І хоча С. Павличко зараз присутня в медійному просторі тільки своїми ідеями, але продовжує працювати коло літературних критиків, письменників, одностудійців, яке склалося наприкінці 90-х рр. Вони зберегли пафос модернізації української літератури, літературної критики на сторінках сучасних видань (зокрема інтернет-видання “Zbruc”), артикулюючи ідею створення національної інтелектуальної еліти.

Неможливо забути “бурю пристрастей” під час обговорень “Дискурсу модернізму в українській літературі”. Іноді складалось враження, що критики Соломії Павличко не просунулись у читанні дальше першого розділу, його останньої глави “Дискурс особистих стосунків. Біографічний відступ” [13, с. 91–95], у якому авторка аналізувала листи Лесі Українки до Ольги Кобилянської й робила припущення, що вони “були втіленням мрії про любов, яка не зреалізувалася в їхньому житті повною мірою. Лесбійською фантазією, для якої дають підстави й щоденники Кобилянської, і її попередні твори” [13, с. 93–94]. Двадцять років по тому Т. Гундорова повертається до цієї теми. У ювілейному році Лесі Українки “Zbruc” публікує фрагменти книги Тамари Гундорової. Порівняємо читацьку реакцію на статті однієї авторки та однієї героїні. Текст “Леся Українка і Ольга Кобилянська: “щось таке, чому назви нема в людській мові”” (21.02.2021) викликає чотири коментарі: один поважно іронічний: “Щира дяка за можливість глибше зрозуміти Лесю в європейському контексті”, два в сенсі “як можна знову все паплюжити?”, останній – загадкове посилання на сторінку “LJ” [17]. Текст ““Донька” Драгоманова, або Леся Українка як політик” (23.11.2021) не отримує жодного коментаря [18]. Час іде, але ми (читачі) мало змінюємося: ми не стали більш толерантними, ми не стали більш уважними, ми любимо статті зі скандальним присмаком, але бажаємо, щоб всі мали нас за людей високодуховних.

Монографія Г. Штоня “Духовний простір української ліро-епічної прози” (1998) [19] виходить у той самий час, що і книга С. Павличко, але такого розголосу не набуває. Одна із докторських дисертацій, не більше того. Дослідник проявляє меншу наукову сміливість, ніж С. Павличко: вивчає в 90-ті роки український роман ХХ століття – це майже “mauvais ton”, виходить за межі як соціологічної, так і психоаналітичної методологій, визначає духовний складник прози ХХ століття, стверджує, що проза ХХ століття “певний і по-своєму навіть вирішальний етап духовної

індивідуалізації “по-шевченківського” українського народу напрацьованим нею мовно-художнім каноном, безперечно, виразила” [19, с. 315]. Дух і Слово – “наріжні камені”, на яких побудовано аналітичну роботу Г. Штоня, зовсім не радянський, але й не секулярний модерний підхід. Література як “Ліствиця Якова” – метафоричне визначення Л. Ушкаловим літератури як “форми сходження людини до Абсолютного, ба більше – форми ледь не всеосяжної віднови творива”. “Ліствиця Якова” – образ людини, яка перетворює все розмаїття форм Божого творива на слід долоні Творця, а отже на шаблі драбини до неба” [20, с. 511–512].

Дослідженню сакрального в драматичних творах Лесі Українки присвячено і недавню роботу О. Забужко “Українка Леся. Апокриф: Вибране. Леся Українка. Чотири розмови про Лесю Українку” [21]. Співрозмовником авторитетної науковиці став Блаженніший Святослав (Шевчук). “У цих діалогах, – за визначенням Є. Кононенко – і відбувається оприявлення християнських смислів у п’яти драмах національної поетеси, що їх не помітили інші дослідники” [22].

Жанр бесіди, на відміну від журналістського інтерв’ю, передбачає рівну “вагу” співрозмовників, діалог яких спрямовано на пошук не стільки фактів, скільки ідеї інтерпретації фактів. Журналіст може бути розумним, дотепним, іронічним, відомим, але він не має того суспільного авторитету, яким користуються клірики, письменники, науковці. Наявність серед авторів літературних видань професійних белетристів та науковців робить жанр бесіди цікавим та оригінальним явищем такого типу видань.

Поверненням цього давнього жанру в палітру сучасної української літератури завдячуємо книзі головного редактора (О. Друля) та авторів (Ю. Андруховича і О. Бойченка) інтернет-видання “Zbruč” “Ворохтаріум. Літературний тріалог з діалогом і монологами” (2018) [23]. “Первинно-аріум” означало місце накопичення чогось, зокрема й сукупність, з часом другий відтінок відірвався від локалізації і почав жити власним семантичним життям. “Ворохтіти” ж, як пишуть старі книги, було типовою мольфарською практикою, тобто “гадати”, “бурмотіти” з відтінком “накопичувати”, “назбирувати”, – іронічно характеризує жанр письменницьких розмов О. Друль, пояснюючи назву книги [23, с. 6]. Розмовний формат вимагає від читача певного настрою та рівня підготовки: бажано розуміти хто розмовляє (бути знайомим із творчістю письменників), про що розмовляють (мати бодай мінімальну начитаність творами української та світової літератури), бажано мати читацьку симпатію до співрозмовників, довіряти їх думці. Ідеальним читачем “Ворохтаріуму” безумовно є постійний читач “Zbruč”.

Не залишилась осторонь “бесід” і “Українська літературна газета”. Від лютого до жовтня 2020 року видання публікує цикл “Бесіди. Михайло Сидоржевський – Григорій Штонь” [24], який, на жаль, став підсумковим, 23 жовтня 2021 року Григорій Штонь відійшов у Вічність. Цікавими ці тексти стали для постійних читачів письменника, науковця, критика, митця. Він все ще вважає Дух “наріжним каменем” людського буття, але свідчить, що “Дух з Життям поступово розминаються. Дух зависає над Розумом, Досвідом. І що він тоді бачить? Формула Ейнштейна, базікання Марксів-Енгельсів, умовисновки Грушевського – то спам... Культурна, а з тим і соціальна трагедійність фінішуються Смертю. Проте що в ній трагедійного? Душа міняє тіло на тіло, а Дух прозріває. При тому, незалежно від примножуваних знань” [24]. Високо цінує творчість, але на запитання: “Навіщо література?” – відповідає: “Залежно кому. Для Григора Тютюнника – задля народження Григора Тютюнника. Не менше, але й не більше ... Але не стосується просто пишучих романістів, які продукують спам. Його народ чи народи потребують, як худоба сіна” [24]. У цьому своєрідному документальному інтелектуальному серіалі (шість бесід) Г. Штонь відзначив суттєву специфічну рису жанру бесіди – це “незгода”: “... незгода – то бесідний здобуток. Немає і не повинно бути непохитних істин. Інтелектуальна вежа, трон, фортечні художні мури – то атрибутика бездарі. Хворої на себе” [24].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Було б непогано, якщо б літературні видання не потерпали від нестачі передплатників та обумовленої цим нестачі коштів, щоб голова

Національної спілки письменників М. Сидоржевський не зауважував із сумом: “Часом здається, що нас не потребує ніхто. Крім самих нас. Поки Україна і її незалежність залишалися мрією, до тої мрії тягнулися. А коли незалежність стала реальністю – про літературу забули. Неіснуюче цікавіше” [24]. Проте навіть в таких доволі скрутних умовах українська література та українська літературна преса – якісна царица вітчизняного медіаринку. Читка та стала структура літературних часописів дозволяє читачеві зосередитись на змісті текстів, не “блукати” сторінками в пошуках питомих матеріалів. Кожне з аналізованих видань має свою специфіку: “Критика” – вишукано інтелектуальна, “Zbuc” розробляє широке жанрово-тематичне поле, “Літературна Україна” та “Українська літературна газета” – консервативні. Таке стильове розмаїття здавалося б передбачає різну читачку аудиторію, але ризикнемо припустити, що аудиторія в часописів спільна – люди-читачі, інтелігенція. Дуже різні, іноді суперечливі, але завжди естетично та інтелектуально якісні тексти, мають одного адресата, який із задоволенням читає письменницьку публіцистику, критичні огляди, історико-літературні матеріали, і доходить висновку, що в Україні таки склався власний комунікативний простір, рівень якого доволі високий.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мітчук О., Харамурза Д. Літературна критика в онлайн-медіа. *InterConf*. 2021. Вип. 78. С. 199–208. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.7-8.10.2021.023>.
2. Огар Е. І. Книжкові інтернет-медіа в контексті культурної журналістики. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2020. Вип. 2. С. 56–61. DOI: [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2020.2\(42\).8](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2020.2(42).8).
3. Букіна Н. В. Вітчизняна літературна критика як сегмент віртуального культурного простору: інтернет-видання, персоналії, жанри. *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові диспути*: тези доп. II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 4–5 лютого 2021 р. Дніпро. 2021. Т. 1. 502 с. С. 223.
4. Бучарська І. С. “Літературна Україна”, “Українська літературна газета”: сьогодення трендів минулого *Актуальні тренди сучасного комунікативного простору* : колективна монографія. Дніпро : Грані, 2020. С. 44–53.
5. Костецька Л. Сучасна літературна критика в контексті журналістики. *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки (Літературознавство)*. 2017. С. 118–122.
6. Критика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://krytyka.com/ua/> (дата звернення: 10.12.2021).
7. Zbuc. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbuc.eu/> (дата звернення: 10.12.2021).
8. Темченко Л. В., Бучарська І. С. Світоглядна публіцистика: від збірки “Нерви ланцюга” (2003) до Zbuc-есеїстики. *Держава і регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2021. № 2 (46). С. 63–70.
9. Літературна Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://litukraina.com.ua/> (дата звернення: 10.12.2021).
10. Українська літературна газета. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://litukraina.com.ua/> (дата звернення: 10.12.2021).
11. Пітякова Т. Проблема традиції в художній практиці доби модерну – переходу до постмодерну. *Університетська кафедра. Культурологія. Аксиологія. Філософія. Етнологія. Дискусії. Рецензії. Анотації* : альм. К. : КНЕУ, 2017. № 6. С. 15–28.
12. Гундорова Т. Проявлення слова: дискурсія раннього українського модернізму. К. : Критика, 2009. 448 с.
13. Павличко С. Теорія літератури. К. : Основи, 2002. 679 с.
14. Зеров М. Виступ на диспуті “Шляхи розвитку сучасної літератури”. *Нове українське письменство*. К. : Основи, 2003.
15. Гасанова В.Т. Основні організаційні етапи українського літературного відродження 20-х років. *Культура народів Причорномор'я*. 2001. № 21. С. 154–158.
16. Hosking G. Beyond Socialist Realism: Soviet Fiction since Ivan Denisovsch. *Соцреалистический канон: сб. статей / под общ. ред. Х. Гюнтера и Е. Добренко*. СПб. : Академический проект, 2000. С. 242–248.

17. Гундорова Т. Леся Українка і Ольга Кобилянська: “щось таке, чому назви нема в людській мові”. *Zbruč.* 21.02.2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/103415> (дата звернення: 10.12.2021).
18. Гундорова Т. “Донька” Драгоманова, або Леся Українка як політик. *Zbruč.* 23.11.2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/108889> (дата звернення: 10.12.2021).
19. Штонь Г. Духовний простір української ліро-епічної прози. К. : Інститут літератури НАН України, 1998. 317 с.
20. Ушкалов Л. Від бароко до постмодерну: есеї. К. : Грані-Т. 2011. 552 с.
21. Українка Леся. Апокриф: Вибране. Леся Українка. Чотири розмови про Лесю Українку. К. : Комора, 2020. 623 с.
22. Кононенко Є. Апокрифічні інтерпретації. Листопад 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://krytyka.com/ua/articles/apokryfichni-interpretatsii> (дата звернення: 10.12.2021).
23. Андрухович Ю., Бойченко О., Друль О. Ворохтаріум. Літературний тріалог з діалогом і монологіями. К.: Пабулум, 2018. 240 с.
24. Бесіди. Михайло Сидоржевський – Григорій Штонь. Літературна газета. 07.02.2020–30.10.2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/category/interviews/> (дата звернення: 10.12.2021).

REFERENCES

1. Mitchuk, O., Kharamurza, D. (2021). Literaturna krytyka v onlain-media. InterConf, (78), 199-208. <https://doi.org/10.51582/interconf.7-8.10.2021.023>.
2. Ohar, E. I. (2020). Knyzhkovi internet-media v konteksti kulturnoi zhurnalistyky. *Derzhava ta rehiony. Serii: Sotsialni komunikatsii*, (2), 56–61. DOI: [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2020.2\(42\).8](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2020.2(42).8).
3. Bukina, N. V. (2021). Vitchyzniana literaturna krytyka yak sehment virtualnoho kulturnoho prostoru: internet-vydannia, personalii, zhanry. *Intehratsiia osvity, nauky ta biznesu v suchasnomu seredovyshchi: zymovi dysputy: tezy dop. II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii. Dnipro.* (1), 223.
4. Bucharska, I.S. (2020). “Literaturna Ukraina”, “Ukrainska literaturna hazeta”: sohodennia trendiv mynuloho. *Aktualni trendy suchasnoho komunikatyvnoho prostoru : kolektyvna monohrafiia. Dnipro : Hrani*, 44–53.
5. Kostetska, L. (2017). Suchasna literaturna krytyka v konteksti zhurnalistyky. *Naukovyi visnyk MNU im. V. O. Sukhomlynskoho. Serii: Filolohichni nauky (Literaturoznavstvo)*, 118–122.
6. Krytyka. Access mode: <https://krytyka.com/ua/>.
7. Zbruč. Access mode: <https://zbruc.eu/>.
8. Temchenko, L. V., Bucharska, I. S. (2021). Svitohliadna publitsystyka: vid zbirky “Nervy lantsiuha” (2003) do Zbruc-eseistyky. *Derzhava i rehiony. Serii : Sotsialni komunikatsii*, 2 (46), 63–70.
9. Literaturna Ukraina. Access mode: <https://litukraina.com.ua/>.
10. Ukrainska literaturna hazeta. Access mode: <https://litukraina.com.ua/>.
11. Pitiakova, T. (2017). Problema tradytsii v khudozhnii praktytsi doby modernu – perekhodu do postmodernu. *Universytetska kafedra. Kulturolohiia. Aksiolohiia. Filosofii. Etnolohiia. Dyskusii. Retsenzii. Anotatsii*, 6, 15–28.
12. Hundorova, T. (2009). ProIavlennia slova: dyskursiia rannoho ukrainskoho modernizmu. Kyiv : Krytyka.
13. Pavlychko, S. (2002). Teoriia literatury. Kyiv : Osnovy.
14. Zerov, M. (2003). Vystup na dysputi “Shliakhy rozvytku suchasnoi literatury”. *Nove ukrainske pysmenstvo. Kyiv : Osnovy.*
15. Hasanova, V. T. (2001). Osnovni orhanizatsiini etapy ukrainskoho literaturnoho vidrozhennia 20-kh rokiv. *Kultura narodov Prychernomoria*, 21, 154-158.
16. Hosking, G. (2000). Beyond Socialist Realism: Soviet Fiction since Ivan Denisovsch. *Sotsrealystycheskyi kanon. Sankt-Peterburh : Akademycheskyi proekt*, 242–248.
17. Hundorova, T. (2021). Lesia Ukrainka i Olha Kobylanska: “shchos take, chomu nazvy nema v liudskii movi”. *Zbruč.* 21.02.2021. Access mode: <https://zbruc.eu/node/103415>.
18. Hundorova, T. (2021). “Donka” Drahomanova, abo Lesia Ukrainka yak polityk. *Zbruč.* 23.11.2021. Access mode: <https://zbruc.eu/node/108889>.
19. Shton, H. (1998). *Dukhovnyi prostir ukrainskoi liro-epichnoi prozy.* Kyiv : Instytut literatury NAN Ukrainy.
20. Ushkalov, L. (2011). *Vid baroko do postmodernu: esei.* Kyiv : Hrani-T.